

УДК 140.8:82-94 І.КРИП'ЯКЕВИЧ

Інна ЗАБОЛОТНА

НОВЕ ДО ФОРМУВАННЯ СВИТОГЛЯДУ І. П. КРИП'ЯКЕВИЧА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЙОГО ГІМНАЗІЙНОГО ЩОДЕННИКА ТА СПОГАДІВ)

Особливий інтерес для дослідників становить вивчення обставин та етапів формування світоглядних засад, національної самоідентифікації видатних особистостей.

Видатний український історик Іван Крип'якевич походив з роду холмських греко-католицьких священників (матеріал про родовід Крип'якевичів збирав його батько і він сам)¹. Батько історика – Петро-Франц Крип'якевич у зв'язку з посиленням русифікаторської політики і тиску на уніатську церкву після придушення польського повстання 1863 р. переїхав до Галичини.

Майбутній історик народився 25 червня 1886 р. у Львові в сім'ї греко-католицького священника, вченого-теолога, що став пізніше доктором богослов'я, автора низки богословських праць Петра-Франца Крип'якевича та Олени Заткалик-Крип'якевич. Найперші дитячі спогади Іванка були пов'язані зі Львовом². У жовтні 1891 року хлопчик із сім'єю переїжджає до подільського села Великі Гнилиці, що було розташоване на австро-російському кордоні, де батько одержав парохію³. Його знайомство з українським побутом, мовою відбувалось через спілкування з українською прислугою, дітьми селян, українські пісні. Сам І. Крип'якевич пізніше згадував, що від Яця Зайця, сина дяка, “ми, мабуть, найбільше навчилися української мови, бо батьки (холмщаки) говорили з нами по-польськи”⁴.

Початкову освіту він одержав від батьків, а також від місцевих вчителів – українця Дмитра Пігута та поляка Суходольського⁵. Батько піклувався про духовність дітей. Іванко з молодшим братом Левком (1887 р.н.) ходили до церкви, читали Священне Писання.

У 1895 р. сім'я повернулася до Львова, де батько одержав посаду вчителя катехизису IV гімназії. Іван навчався у польській школі Марії Магдалини, а з 1896 по 1904 рр. – у IV польській гімназії.

---

¹ *Крип'якевич І.* Історія декількох священників родини Крип'якевичів // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред. Я. Ісаєвич (Далі: Іван Крип'якевич у родинній традиції...). – Львів, 2001. – С. 143–151.

² *Крип'якевич І. П.* Спогади (Автобіографія) // Іван Крип'якевич у родинній традиції. – С. 77.

³ Там само. – С. 143

⁴ Там само. – С. 79.

⁵ Там само. – С. 80.

Українцем себе Іван відчув саме у гімназії: “Хоч ми з братом знали українську мову і дещо літератури, звали себе русинами, то не мали ясної національної свідомості⁶. Процес національного самоусвідомлення відбувається під впливом студентського руху. В своєму щоденнику він писав: “Свіжим духом повіяло доперва при кінці 1901 р., коли то українська молодіж зробила сецесії з Львівського університету. Тоді і між русинами IV гімназії збудився рух народний: ми почули, що ми не лиш gente, но і natione русини. Зачало ся від полемік з товаришами поляками, дальше перестали ми говорити між собою по-польски”⁷.

У гімназії поширювали українознавчу літературу, організовували Шевченківські свята, ставили українські драматичні твори, діяв український гурток. Сам Іван не ходив на засідання гуртка, “щоб не робити прикрості батькові як професорові”⁸, але підготував для гуртка реферат про “Слово о полку Ігоревім”.

Під час навчання у гімназії у І. Крип’якевича визріває намір стати істориком України. Це бажання утвердилось ще й як протест проти зневажливого ставлення польського шовініста-вчителя Клеменевича до української історії. Іван Крип’якевич згадував такий випадок: “Оповідуючи про Берестечко, звертався до мене: *Z jednej strony stanęła kultura Zachodu, a z drugiej dzicz Wschodu* – а ty Janie Krypkiewiczu, co na to?”⁹

Прагнення бути корисним своїй батьківщині остаточно визначає мету життя І. Крип’якевича: “Хоч я вихований напів по-польски і в польській школі, хочу служити всіми силами Україні... Мі[й] головний намір і моя ціль на будучність: стати правдиво ученим істориком”¹⁰. На рішення гімназиста стати істориком великий вплив мала стаття І. Франка “Козак Плахта”, надрукована в 47 томі “Записок НТШ”, який він взяв у бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка. Сам Крип’якевич відзначав: “Це наукове видання зробило на мене велике враження (я був тоді в VI кл.), і я рішив стати істориком України”¹¹. Найбільше, цікавила історія України в контексті світової історії. В гімназійні роки Іван завів щоденник – “пам’ятник”, у якому планував свої наукові кроки. Крім того, І. Крип’якевич намагався залучити до поглибленого вивчення історії своїх товаришів-гімназистів. Він навіть задумує створити “Науковий кружок учеників VII класу IV гімназії у Львові” і складає його Статут за зразком НТШ¹².

Гімназист намагається об’єктивно оцінити свої недоліки і перспективи: “Я маю таку нещасну вдачу, що до всього беруся в середині; не можу себе приневолити до систематичного студіювання чого-небудь від початку – з мене буде щось ген[і]яльного або зовсім нічо”¹³.

⁶ Там само. – С. 86.

⁷ Домашній архів І. П. Крип’якевича. Щоденник І. П. Крип’якевича. – 1903–1904 рр.

⁸ *Крип’якевич І. П.* Спогади (Автобіографія) // Іван Крип’якевич у родинній традиції... – С. 86.

⁹ Там само. – С. 84.

^{*} Переклад з пол.: “З одного боку стала культура Заходу. З іншого дикунство Сходу, – а ти, Іване Крип’якевичу, що скажеш на це?”

¹⁰ Щоденник І. П. Крип’якевича. 1903–1904 р.

¹¹ *Крип’якевич І. П.* Спогади (Автобіографія). – С. 86.

¹² Щоденник І. П. Крип’якевича. 1903–1904 р.

¹³ Там само.

І. Крип'якевич наважується звернутися за методичними порадами до відомого членого Михайла Грушевського. Визначний історик уважно і доброзичливо поставився до початківця. Даючи практичні поради, він рекомендує простудіювати певні вітчизняні і зарубіжні праці, вказує на недослідженість XVIII і XIX ст. Бажаючи ближче познайомитися з допитливим юнаком, М. Грушевський запрошує Крип'якевича на бесіду: “Без церемонії зголосіться до мене, чи в Тов[ариство] ім. Шевченка чи дома, а я радо послужу”¹⁴.

Найавторитетнішою науковою організацією І. Крип'якевич вважав Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, в якому він мріяв працювати: “Увійду зараз у першім році університетських студій до Наукового товариства Шевченка, і там буду працював, кільки стане сил. Тепер хочу приготувитися до сього”¹⁵. Гімназист розумів, що участь у діяльності Товариства потребує глибоких знань і серйозної підготовки. Шлях до НТШ лежав через знайомство з науковою бібліотекою Товариства. Івана привів до неї хтось із членів учнівського таємного гуртка. І. Крип'якевич згадував, що Михайло Павлик, що був тоді бібліотекарем НТШ, прийняв його дуже ввічливо і видав 47-й том “Записок НТШ”¹⁶.

Під час навчання в гімназії І. Крип'якевич формується як особистість: “Кождий чоловік[к] повинен собі утворити власну систему філософічну, власний погляд на світ... Не дивися на нічо чужим воком! Сьвіт такий великий, чоловік в нім нічо... Однакo й він має свої дрібні обов'язки повнити, щоби ся ставати чимраз совершеннішим... Коли одиниці стануть *ліпшиі*, то й цілий світ буде ліпший...”¹⁷. Ось як він сприймав моральні принципи людських взаємовідносин: “Ущасливити чоловіка дуже легко, роби, отже, других щасливими хоч би лише одним слівцем, поглядом, хотяй би се було з твоєї сторони малою жертвою”¹⁸, призначення науки: “Вся наука в сім значінню, в яким ся уживає в світі “науковім”, се не ціль рода людського – се лиш одна дорога, що веде до совершенности. Не лише “учений” є і може бути со-вершенний, але й кождий “простак”¹⁹.

В цей час Крип'якевич чітко визначається щодо наукових уподобань: “Метою цілого мого життя повинно, бути: вистудіювати душу українського народу во всіх періодах його життя – вести мене до сього має історія України, історія руської штуки, студії про світогляд українського народу etc”²⁰.

Уже в VII–VIII кл. формуються зацікавлення майбутнього історика, яким він буде вірним протягом усього життя. Зокрема це: етнографія, історія культури, опрацювання писемних джерел, антропоніміка, топоніміка тощо. Козаччина (зокрема Хмельниччина) як найяскравіша сторінка минулого українського народу – основний напрям його майбутніх історичних досліджень.

І. Крип'якевич прагнув вивчати матеріальну і духовну культуру українського народу, його внутрішній світ. Важливим завданням він вважав популяризацію

¹⁴ Домашній архів І. П. Крип'якевича. – Лист М. С. Грушевського до І. П. Крип'якевича.

¹⁵ Щоденник І. П. Крип'якевича. 1903–1904 р.

¹⁶ Домашній архів І. П. Крип'якевича. – Мої знайомі.

¹⁷ Щоденник І. П. Крип'якевича. 1903–1904 р.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

національної культури, народної естетики, української історії, що на його переконання, змінило б ставлення до українського народу.

І. Крип'якевич виявляє бажання займатися збором етнографічного матеріалу (старожитностей): ікон, одягу, давніх знарядь праці, посуду, книг, рукописів і готовий залучати до цього інших. У нього навіть визріває план створення власного етнографічно-історико-археологічного музею²¹. Він бачить потребу в заснуванні етнографічних музеїв у найбільших містах Галичини, а також при науковому гуртку в тому населеному пункті, де йому доведеться працювати²². Юнак також мріє за сприяння митрополита А. Шептицького створити церковний музей-архів, до якого всі парафії повинні здати старовинні книги, ікони²³.

Ще з юнацьких років І. Крип'якевич великого значення надає пошуку історичних документів в архівах, бібліотеках, сільських церквах.

З молодих років простежується стійкий інтерес І. Крип'якевича до краєзнавства. Його цікавить історія, батьківщини роду Крип'якевичів – Холмщини, а також краю, де він народився і жив – Галичини, рідного Львова.

Для допомоги у засвоєнні історичного матеріалу Крип'якевич планує видати літографований атлас до історії України²⁴.

Фундаментом історичних досліджень, на думку І. Крип'якевича, є бібліографія, тому планував скласти для себе каталог історичної літератури²⁵.

Предметом дослідження юнака стають географічні назви та “назвища селян”. Це були його перші кроки на шляху до захоплення топонімікою та антропонімікою. Його цікавлять окремі аспекти палеографії (підписи Богдана Хмельницького та інших гетьманів), археологія (має задум проводити розкопки в Кудерявцях)²⁶.

Одним із захоплень молодого Крип'якевича була історія книгарства, зокрема, його цікавили такі питання: центри книгодрукування, орнаменти в книгах, літографії²⁷.

Отже, під час навчання в гімназії в основному сформувались наукові вподобання І. Крип'якевича. Завдяки винятковій цілеспрямованості чимало творчих планів згодом були реалізовані.

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само.